

Marek Pasieka*

KEYNESISTOWSKIE KONCEPCJE POLITYKI GOSPODARCZEJ

1. WSTĘP

W literaturze ekonomicznej częstokroć spotykamy stwierdzenie, że polityka gospodarcza określonego kraju w pewnym okresie miała charakter keynesistowski.

Keynesistowska polityka gospodarcza to pojęcie, które równie często występuje w publicystyce ekonomicznej, jak i w poważnych rozprawach teoretycznych, jednakże termin ten rzadko bywa definiowany, a pojmowanie i interpretacje tego terminu bywają tak liczne, jak wielu bywa posługujących się nim autorów. Zadanie zdefiniowania keynesistowskiej polityki gospodarczej wydaje się tym trudniejsze, że w pracach J. M. Keynesa nie znajdujemy jednoznacznego i spójnego modelu polityki gospodarczej państwa kapitalistycznego.

Osąd Keynesa w wielu zasadniczych kwestiach podlegał ewolucji i daleko idącym przewartościowaniom, wystarczy porównanie niektórych tez Keynesa, np. w kwestii polityki inwestycyjnej państwa zawartych w *Ogólnej teorii* z jego późniejszymi pracami z okresu II wojny światowej. Bogate i nie zawsze konsekwentne piśarstwo Keynesa dostarcza podstaw do sprzeczności i sporów interpretacyjnych w szeregach keynesistów. Próby zdefiniowania tego, co rozumiemy przez keynesistowską politykę gospodarczą, nie ułatwia też wielonurtowość rozwoju ekonomii pokeynesowskiej.

Stąd celem opracowania jest:

– Po pierwsze, prezentacja wniosków płynących z prac Keynesa, a zwłaszcza z jego *Ogólnej teorii* dla polityki gospodarczej państwa kapitalistycznego, w ten sposób precyzja tego co rozumiemy pod pojęciem keynesowskiej koncepcji polityki gospodarczej,

* Dr, adiunkt w Instytucie Ekonomii UŁ.

– Po drugie, opracowanie stanowić będzie ogólną prezentację rozwoju ekonomii pokeynesowskiej (keynesistowskiej) wraz z próbę wyodrębnienia jej głównych nurtów pod kątem wniosków płynących z tego dorobku teoretycznego dla polityki gospodarczej oraz ich zgodności lub odstępstw od koncepcji Keynesa.

2. WNIOSKI Z OGÓLNEJ TEORII J. M. KEYNESA DLA POLITYKI GOSPODARCZEJ

Ogólna teoria Keynesa, nie formułując *explicite* koncepcji polityki gospodarczej, stanowi jednak oczywisty punkt wyjścia do jej zdefiniowania. W przeciwieństwie bowiem do teorii klasycznej dostarcza dowodów na niestabilność sektora prywatnego gospodarki w wyniku fluktuacji decyzji inwestycyjnych, będącej z kolei efektem niepewności i niestabilności oczekiwań. Tak więc *Ogólna teoria* uzasadnia potrzebę ingerencji państwa w życie gospodarcze w sytuacji, gdy zawodzą mechanizmy samoregulacji w procesie osiągania równowagi gospodarczej, a szczególnie stanu pełnego zatrudnienia¹.

Ogólna teoria stanowi legitymizację polityki gospodarczej państwa kapitalistycznego.

Przedstawimy ogólny zarys teorii Keynesa i te tezy *Ogólnej teorii*, które implikują potrzebę istnienia stosownej polityki gospodarczej. Zgodnie z keynesowskim schematem oddającym zasadnicze powiązania głównych wielkości makroekonomicznych w gospodarce, bezpośrednią determinantą rozmiarów zatrudnienia i dochodu są decyzje podmiotów gospodarujących odnośnie do wielkości produkcji, ta z kolei zależy od wzajemnych relacji między globalnym popytem a globalną podażą.

Czynniki określające zdolności wytwórcze można w krótkim okresie czasu zasadniczo uznać za stałe, stąd przy danej funkcji podaży globalnej kształtowanie się popytu globalnego staje się zmienną określającą wielkość zatrudnienia i dochodu. Na popyt globalny składają się dwa jego elementy – popyt konsumpcyjny i popyt inwestycyjny. O ile wydatki konsumpcyjne są pochodną poziomu dochodu oraz skłonności do konsumpcji, którą w krótkim okresie można uznać za stałą, to popyt inwestycyjny podlega silnym fluktuacjom. Stąd też zmiany popytu inwestycyjnego należy uznać za zasadniczą determinantę rozmiarów dochodu i zatrudnienia. Decyzje inwestycyjne przedsiębiorców, od których zasadniczo zależy stan koniunktury, określane są z jednej strony przez przewidywaną krańcową efektywność kapitału, z drugiej zaś przez kształtowanie się stopy procentowej. Krańcowa

¹ O. Landmann, *Keynes in der heutigen Wirtschaftstheorie*, [w:] G. Bombach, H. Ramser, M. Timmermann, *Der Keynesianismus I*, Berlin 1976, ss. 138–140.

efektywność kapitału zależy zaś od kosztów zakupu dodatkowych dóbr kapitałowych oraz od przewidywanej zyskowności tych dodatkowych nakładów. Natomiast stopa procentowa określana jest przez ilość pieniądza w obiegu oraz psychologiczną preferencję płynności².

W ten sposób Keynes w swej teorii stawia tezę, że podstawowym czynnikiem określającym decyzje inwestycyjne przedsiębiorców są subiektywne oceny przyszłego kształtowania się koniunktury i rentowności, stąd też istnienie lub brak zaufania inwestorów co do pozytywnego kierunku rozwoju procesów gospodarczych staje się ważnym czynnikiem objaśniającym przebieg działalności inwestycyjnej i w konsekwencji rozwoju koniunktury.

Reasumując swe rozważania nad ogólną teorią zatrudnienia Keynes stwierdza, że w makroekonomicznym modelu gospodarki kapitalistycznej ostatecznymi determinantami zatrudnienia i dochodu są następujące zmienne egzogeniczne:

- trzy fundamentalne czynniki psychologiczne (tzn. psychologiczna skłonność do konsumpcji, preferencje płynności i psychologiczne przewidywanie przyszłej dochodowości obiektów kapitałowych),
- jednostka płac będąca wynikiem negocjacji między pracodawcami a pracownikami oraz
- ilość pieniądza określana przez bank centralny.

Jeżeli chodzi o empiryczne kształtowanie się wyżej wymienionych zmiennych, Keynes stwierdza, że warunki otoczenia oraz psychologiczne skłonności są takie, że gospodarka z jednej strony poddawana jest istotnym wahaniom produkcji i zatrudnienia, z drugiej zaś pełne zatrudnienie, a nawet chociażby w przybliżeniu tylko pełne zatrudnienie zdarza się rzadko i jest krótkotrwałe³. Keynes stwierdza, że charakterystyczną cechą istniejącego systemu gospodarczego jest fakt, że jego aktywność może przez czas dłuższy pozostawać osłabiona nie wykazując żadnej wyraźnej tendencji ani do poprawy, ani do ostatecznego załamania.

Pointując rozdział 18 pt. *Powtórne sformułowanie ogólnej teorii zatrudnienia* Keynes pisze, że ta „zaobserwowana pozycja pośrednia gospodarki nie ustanowiona została przez jakieś prawo konieczności, jest jedynie zaobserwowanym faktem, który odnosi się do świata takiego, jaki jest lub jaki był dotychczas, a nie jest jakąś konieczną zasadą, której nie można zmienić”. To stwierdzenie stanowi punkt wyjścia do postawienia tezy o konieczności ingerencji państwa w gospodarkę i sformułowania jego polityki gospodarczej.

Można więc stwierdzić, że w modelu keynesowskim potrzeba uprawiania polityki gospodarczej przez państwo kapitalistyczne wynika z i m m a n e n -

² J. M. Keynes, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, PWN, Warszawa 1956, s. 313.

³ J. M. Keynes, *Ogólna teoria...*, s. 317.

tnej cechy tej gospodarki jaką jest niestabilność. Niestabilność uwarunkowana jest przez, jak to określa Keynes, „ostateczne determinanty”, a zwłaszcza przez podstawowe czynniki psychologiczne.

Keynes, prezentując w swej podstawowej pracy precyzyjnie rozwiniętą teorię funkcjonowania gospodarki kapitalistycznej, nie oferuje jednakże równie szczegółowo opracowanej koncepcji w sferze polityki gospodarczej.

Jedynie w księdze VI *Ogólnej teorii*, a zwłaszcza w rozdziale 24 pod symptomatycznym tytułem *Uwagi końcowe o filozofii społecznej, do której mogłaby prowadzić ogólna teoria* Keynes z zauważalną ostrożnością omawia wnioski płynące dla polityki gospodarczej. Keynes stwierdza, że gospodarka kapitalistyczna szczególnie zawodzi w kwestii realizacji pełnego zatrudnienia oraz sprawiedliwego podziału bogactwa i dochodów.

Dlatego też w ostatnim rozdziale *Ogólnej teorii* postuluje zasadnicze pakiety działań pozwalające na wypełnienie luki popytowej, którą uznaje za zasadniczą przyczynę utrzymującego się stanu niepełnego zatrudnienia.

– Po pierwsze, postuluje redystrybucję dochodów poprzez wyższe opodatkowanie bogactwa i dochodów oraz podjęcie innych towarzyszących środków mających na celu zwiększenie przeciętnej ogólnospołecznej skłonności do konsumpcji. Jednocześnie Keynes dostrzega jednak zagrożenia i ograniczenia polityki redystrybucji dochodów w postaci mogących ulec nasileniu prób unikania podatków, oszustw podatkowych oraz zmniejszenia gotowości do podejmowania ryzyka, co grozi z kolei sparalizowaniem kapitalistycznej przedsiębiorczości⁴.

– Po drugie, zaleca politykę niskiej (a w długim okresie malejącej) stopy procentowej w celu zwiększenia inwestycji prywatnych. Jednakże pesymistycznie ocenia szanse na ożywienie koniunktury w wyniku wyłącznego oddziaływania poprzez politykę stopy procentowej. Zauważa, że w okresach załamania koniunktury krańcowa efektywność kapitału może obniżyć się tak dalece, a przewidywania przedsiębiorców w kwestii zyskowności mogą być tak pesymistyczne, że żadna obniżka stopy procentowej nie będzie zdolna do ożywienia działalności inwestycyjnej.

– Po trzecie, stwierdza, że aby osiągnąć równowagę oszczędności i inwestycji na poziomie gwarantującym pełne zatrudnienie, konieczne jest poddanie działalności inwestycyjnej kontroli państwa. Brak endogenicznego mechanizmu stabilizacji gospodarki, który wyrównywałby oddziaływanie silnych fluktuacji inwestycji na zatrudnienie, prowadzi Keynesa do wniosku, że nie można bezpiecznie pozostawiać w prywatnych rękach regulowania bieżących rozmiarów inwestycji⁵. Keynes stwierdza wprost, że jedynym

⁴ H. Ostleitetner, *Keynesianische und Keynessche Wirtschaftspolitik*, [w:] H. Markmann, *Krise der Wirtschaftspolitik*, Berlin 1978, ss. 93–95.

⁵ J. M. Keynes, *Ogólna teoria...*, s. 410.

środkiem zapewniającym przybliżenie się do stanu pełnego zatrudnienia okaże się uspołecznienie inwestycji (*socialisation of investment*)⁶.

Ze stwierdzenia powyższego nie wynika jednak, że Keynes dążył do zniesienia prywatnej własności środków produkcji, albowiem jak sam to formułuje jego celem jest ratowanie, a nie zagłada kapitalizmu. Angielski termin *socialisation of investment* nie można interpretować jako upaństwowienie, chodzi tu raczej o postulowaną przez Keynesa współpracę urzędów i agencji państwowych z kapitałem prywatnym przy sterowaniu popytem, a zwłaszcza popytem inwestycyjnym w celu osiągnięcia pełnego zatrudnienia.

Prywatni inwestorzy powstrzymują się od inwestycji tak długo, dopóki nie poprawi się ich zyskowność lub też przewidywania co do zyskowności w przyszłości. Z tego też względu Keynes zaleca, aby pierwsze kroki w kierunku rozszerzenia wydatków inwestycyjnych dokonane zostały przez rząd, albowiem programy publiczne nie zależą w takim stopniu od krótkookresowej kalkulacji. Publiczne programy inwestycyjne muszą zostać uruchomione w takich rozmiarach aby przełamać tendencje kryzysowe w gospodarce i wyrwać ją ze spirali upadku (*vicious circle*).

– Po czwarte, innym ważnym postulatem formułowanym przez Keynesa w zakresie stymulowania inwestycji prywatnych jest potrzeba działań państwa w celu stabilizacji przewidywań podmiotów gospodarujących i minimalizowania niepewności przy podejmowaniu decyzji ekonomicznych, co stanowi przesłankę powstania sprzyjającego klimatu dla działalności inwestycyjnej.

W rozdziale 22 pt. *Uwagi o cyklu koniunkturalnym* Keynes stwierdza, że właściwego lekarstwa na cykl koniunkturalny nie należy szukać w likwidacji fazy ożywienia, a tym samym utrzymaniu na stałe fazy półdepresji, ale w likwidacji fazy depresji, a tym samym utrzymanie na stałe fazy *quasi-ożywienia*⁷. Dowodzi to, że Keynesa interesował nie tylko okres krótki, lecz także problemy długookresowego funkcjonowania gospodarki.

Sformułowany powyżej postulat podtrzymywania długookresowej aktywności inwestycyjnej i gospodarczej jako remedium na trapiące kapitalizm niestabilność i fluktuację koniunkturalną dowodzi, że zalecenia Keynesa noszą także cechy długookresowej i pro wzrostowej strategii gospodarczej⁸.

Reasumując możemy stwierdzić, że Keynes czyni państwo kapitalistyczne odpowiedzialnym za kształtowanie się globalnej wielkości inwestycji i za makroekonomiczne efekty funkcjonowania gospodarki.

⁶ Tamże, s. 491.

⁷ Tamże, s. 413.

⁸ H. P. Spahn, *Keynes in der heutigen Wirtschaftspolitik*, [w:] G. Bombach, H. Ramser, M. Timmermann, *Der Keynesianismus I*, Berlin 1976, ss. 239–244.

3. GŁÓWNE KIERUNKI EWOLUCJI KEYNESIZMU

Celem naszych dalszych rozważań będzie próba wyjaśnienia kwestii, w jaki sposób i jak dalece na kształtowaniu się koncepcji keynesistowskiej polityki gospodarczej zaważył rozwój poszczególnych nurtów ekonomii keynesistowskiej.

Ogólna teoria wywarła ogromny wpływ na całą ekonomię akademicką. Od początku też wśród ekonomistów przyznających się do keynesistowskiej inspiracji zaznaczył się podział na wiele nurtów, czemu towarzyszyły głębokie różnice zdań w kwestii istotny keynesizmu oraz wniosków płynących zeń dla polityki gospodarczej.

W świetle analiz Keynesa kapitalizm jawi się jako niestabilny ze swej istoty, podlegający silnym wahaniom koniunkturalnym system społeczno-gospodarczy, co z kolei uwarunkowane jest istnieniem niepewnych i zmiennych przewidywań. System ten prowadząc do nierównomiernego podziału dochodów w konsekwencji ogranicza wielkość popytu konsumpcyjnego szerokich warstw społecznych i wywołuje tendencję do utrzymywania się stanu niepełnego zatrudnienia. Kontynuatorzy keynesowskiej tradycji rozwijali i precyzowali poszczególne elementy jego teorii, ograniczając się jednak w swych pracach do wybranych problemów, które poszczególni autorzy uznawali za szczególnie istotne. W ten sposób powstające teorie wywiedzione z koncepcji Keynesa pomijały ważne elementy interpretacji keynesowskiej. Z tego też względu szczególnie interesująca i przydatna wydaje się klasyfikacja podstawowych nurtów keynesizmu dokonana przez Alana Coddingtona⁹. Coddington dzieli keynesizm na trzy zasadnicze nurty i określa je, stosując własną i oryginalną terminologię, jako:

- keynesizm mechanicystyczny (*Hydraulic Keynesianism*) – synteza neoklasyczna,
- rekonstruowany redukcjonizm (*Reconstituted Reductionism*),
- fundamentalizm keynesistowski (*Fundamentalist Keynesianism*) – post-keynesizm.

3.1. Keynesizm mechanicystyczny – synteza neoklasyczna

Wyróżnikiem nurtu ekonomii keynesistowskiej, który Coddington określa jako mechanicystyczny, jest postawienie w centrum swoich zainteresowań relacji zachodzących między wysoce zagregowanymi zmiennymi makroekonomicznymi w gospodarce przy równoczesnej rezygnacji z problematyki mikroekonomicznej.

⁹ A. Coddington, *Keynesian Economics: The Search For First Principles*, „The Journal of Economic Literature” 1976, Vol. 14.

Według tez keynesizmu mechanicystycznego jedyną instytucją w systemie gospodarczym zdolną do podjęcia racjonalnych decyzji makroekonomicznych są agencje rządowe. Towarzyszy temu przekonanie, że w gospodarce istnieją stabilne zależności między różnymi wielkościami makroekonomicznymi, co jest przesłanką realizacji celów polityki gospodarczej odnośnie do ogólnego poziomu aktywności gospodarczej, a przez to także poziomu zatrudnienia¹⁰. W dyspozycji rządu jest więc układ dźwigni niezbędnych do pośredniego (*via* budżet) kształtowania zasadniczych wielkości makroekonomicznych, co staje się domeną polityki gospodarczej państwa. Zjawiska takie, jak bezrobocie lub depresja nie muszą być biernie akceptowane, lecz należy je traktować jako obiekty podlegające ludzkiej woli, którym poprzez narzędzia będące w dyspozycji rządu można się przeciwstawiać lub też im zapobiegać.

Podejście mechanicystyczne stanowiło w okresie po II wojnie światowej nie tylko główny nurt ekonomii keynesistowskiej, ale zdominowało na wiele lat, a zwłaszcza w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, całą ekonomię akademicką oraz praktyczną politykę gospodarczą. Jądem podejścia mechanicystycznego jest skonstruowany przez J. Hicksa już w 1937, a rozwinięty przez A. Hansena model IS-LM, który stanowi układ dwóch równań (rynku pieniężnego i kapitałowego) z dwoma zmiennymi endogenicznymi (stopa procentowa i dochód realny) posiadający przy odpowiednich założeniach jedno rozwiązanie¹¹.

Powstałe w tym nurcie w latach następnych prace takich autorów, jak L. Klein, P. Samuelson, F. Modigliani i J. Tobin stanowiły zręby tzw. syntezy neoklasycznej, która stworzyła obowiązujący w teorii ekonomii do połowy lat siedemdziesiątych paradygmat i dziś jest podstawą dla wielu podręczników makroekonomii na czele z najpopularniejszym podręcznikiem P. Samuelsona *Economics*.

Na gruncie syntezy neoklasycznej makroekonomiczna teoria Keynesa wmontowana zostaje w zachowujący swoją ważność walrasowski model równowagi ogólnej, a wiara w samoregulację systemu prowadzącą do równowagi przy pełnym zatrudnieniu połączona zostaje z przekonaniem o konieczności aktywnej polityki gospodarczej.

W podejściu mechanicystycznym, co możemy już stwierdzić na podstawie artykułu J. Hicksa z roku 1937 pt. *Mr. Keynes and the Classics: A Suggested Interpretation*, teoria Keynesa traktowana jest nie jako teoria ogólna, lecz jako szczególny przypadek teorii klasycznej, odnoszący się do sytuacji depresji, charakteryzującej się nieelastycznością cen na rynku towarowym i pieniężnym.

¹⁰ A. Goedeler, *Die keynesianische Praegung der japanischen Wirtschaftspolitik*, Berlin 1987, s. 32.

¹¹ J. Kromphardt, *Konzeptionen und Analysen des Kapitalismus*, Goettingen 1980, ss. 170–175.

Legitymizacja polityki gospodarczej w systemie keynesizmu mechanicznego następuje w wyniku postawienia tezy o niedoskonałościach mechanizmu rynkowego, które polegają na tym, że ceny są nieelastyczne, a procesy dostosowawcze powolne. Jeżeli ceny są nieelastyczne, to system ekonomiczny daje się przedstawić jako stabilny, makroekonomiczny układ relacji dochodów i wydatków, co pozwala na identyfikację i przewidywanie reakcji tegoż systemu.

W wyniku określonych decyzji, zastosowania określonych środków osiągnąć więc można wytyczone cele co otwiera drogę do stosowania tzw. *stop-go policy*¹².

Polityka *stop-go* pozwala na przewyższenie stanów nierównowagi i powrót do stanu równowagi wyjściowej, przez co zarazem dowodzi niecelowości polityki długookresowej.

Ze względu na stabilność, określoność reakcji systemu gospodarczego keynesizm mechanicystyczny na pierwszym planie stawia ekspansywną, dyskrejonalną politykę fiskalną, jako najefektowniejsze narzędzie zapobiegania stanom kryzysowym. Keynesizm mechanicystyczny podkreślając nadrzędną rolę polityki fiskalnej, a zwłaszcza polityki ekspansywnego popytu budżetowego równocześnie pomniejsza znaczenie polityki pieniężnej zgodnie z tezą *money does not matter*, co rzutowało przez wiele lat na powojenną politykę gospodarczą państw kapitalistycznych.

W ramach syntezy neoklasycznej lub też jak określa to Coddington, w ramach keynesizmu mechanicystycznego teoria Keynesa zredukowana zostaje do krótkookresowej teorii ustalania makroekonomicznej równowagi dochodów i wydatków. Znika z teorii Keynesa wpływ niestabilnych oczekiwań inwestorów i wynikająca stąd koniunkturalna niestabilność gospodarki kapitalistycznej¹³.

Wśród czynników określających decyzje inwestycyjne nie uwzględniona zostaje zależność inwestycji od zyskowności, a jako podstawowa traktowana jest zależność inwestycji od stopy procentowej. Nie odnajdujemy w tej teorii także kwestii zależności przebiegu koniunktury od poziomu płac, albowiem konsumpcja zależy od całego dochodu, tak więc nieistotne stają się popytowe konsekwencje procesów jego podziału. Teoria Keynesa w ten sposób zredukowana zostaje do teorii ustalania się równowagi przy niepełnym zatrudnieniu i jak pointuje to Hicks „so the General Theory is the economics of depression”.

Pozostaje stwierdzić, że keynesizm mechanicystyczny nie podtrzymując wielu fundamentalnych tez Keynesa, a upraszczając i spłycając inne, czyli

¹² P. Hampe, *Friedman contra Keynes*, München 1984, ss. 102–103.

¹³ H. J. Jarchow, *Der Keynesianismus*, [w:] O. Issig, *Geschichte der Nationalökonomie*, F. Wahlen Verlag, München 1988, ss. 157–159.

dokonując redukcji teorii Keynesa, osłabił pozycję keynesizmu i przyczynił się do sukcesu jego monetarystyczno-neoklasycznej antytezy na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.

3.2. Redukcjonizm rekonstruowany

Mianem redukcjonizmu rekonstruowanego Coddington określa teorię nierównowagi sformułowaną na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych przez Roberta Clowera i Axela Leijonhufvuda. Jest to teoria, która nie widzi możliwości pogodzenia analizy keynesowskiej z walrasowskim systemem równowagi ogólnej, podtrzymuje jednak pewne wątki neoklasyczne (stąd określenie rekonstruowany), zwłaszcza w analizowaniu procesów gospodarczych przez pryzmat teorii cen¹⁴. W koncepcji Clowera i Leijonhufvuda zjawiska rynkowe sprowadzane są (stąd redukcjonizm) do decyzji i postępowania podmiotów gospodarujących, zaś wnioski o charakterze makroekonomicznym formułowane są na podstawie analizy mikroekonomicznej.

Redukcjonizm rekonstruowany skupia się na konfrontacji koncepcji keynesowskiej zawartej w *Ogólnej teorii* z modelem walrasowskim.

Zgodnie z tezami ekonomii neoklasycznej w gospodarce kapitalistycznej przejście od jednego stanu równowagi do drugiego nie napotyka trudności i odbywa się natychmiastowo. Dokonuje się to w wyniku specjalnej procedury ustalania cen, polegającej na wywoływaniu cen przez licytatora aż do ukształtowania się ceny równowagi. W ten sposób równocześnie ustalane są ceny na wszystkich rynkach towarowych, a transakcje wymienne realizowane są w warunkach równowagi przy zachowaniu prawa Walrasa.

Koncepcja Clowera idzie w kierunku zanegowania nie znajdującego potwierdzenia w rzeczywistości, ewidentnie nierealistycznego założenia neoklasycznej teorii cen o doskonałej przejrzystości rynku. System rynkowy według Clowera nie jest w stanie dostarczyć ważnych i rzetelnych informacji niezbędnych do koordynowania działań podmiotów gospodarczych, co tłumaczy utrzymywanie się stanów nierównowagi w gospodarce¹⁵.

Clower wskazuje także na kwestię wysokiego i rosnącego w czasie kosztu uzyskania informacji ukazujących rzeczywistą sytuację rynkową jako przesłanki osiągnięcia stanu równowagi. Ponadto próbuje określić zasady postępowania podmiotów gospodarujących na rynku w sytuacji nierównowagi formułując teorię decyzji dualnych¹⁶.

¹⁴ E. Kwiatkowski, *Neoklasyczne teorie zatrudnienia*, PWN, Warszawa 1988, ss. 175–182.

¹⁵ R. Clower, A. Leijonhufvud, *A Critical Look at the Keynesian Model*, „American Economic Review” 1975, Vol. 65, ss. 182–186.

¹⁶ J. Kropfmhardt, *Die Neue Keynesianische Makroökonomie*, [w:] *Postkeynesianismus Ökonomische Theorie in der Tradition von Keynes, Kalecki und Sraffa*, Marburg 1987, ss. 169–171.

Drugim ważnym źródłem powstawania i utrzymywania się stanów nierównowagi w gospodarce są w koncepcji Clowera-Leijonhufvuda trudności procesu wymiany, a w szczególności problemy w funkcjonowaniu pieniądza jako środka transakcji wymiennych¹⁷.

W teorii Clowera-Leijonhufvuda trudno jest się doszukać bezpośrednich zaleceń dotyczących form i narzędzi postulowanej polityki gospodarczej, jednakże na jej podstawie można postawić w tej kwestii dwa zasadnicze wnioski:

– Koncepcja ta preferuje jednoznacznie (w przeciwieństwie do keynesizmu mechanicystycznego) stosowanie polityki pieniężnej, polityki stopy procentowej, jako adekwatnego środka rozwiązywania problemów wynikających z ułomności rynku w dostarczaniu informacji o rzeczywistym stanie gospodarki, szczególnie zaś w odniesieniu do przyszłości. Polityka pieniężna poprzez oddziaływanie na stopę procentową zmienia ceny niepieniężnych składników majątku, co z kolei pobudza pożądane dla utrzymania pełnego zatrudnienia zachowania w sferze działalności inwestycyjnej.

– Zadaniem polityki gospodarczej jest dostarczanie podmiotom gospodarczym informacji o sposobie funkcjonowania systemu gospodarczego, jego strukturze i trendach rozwojowych tak, by uzupełnić niedoskonałości informacyjnej funkcji mechanizmu cenowego, a w ten sposób umożliwić koordynację planów indywidualnych.

W rozumieniu Leijonhufvuda polityka gospodarcza winna ograniczać się do aktywnej i ekspansywnej polityki pieniężnej jako wystarczającego środka przewyższenia stanów nierównowagi w gospodarce.

3.3. Fundamentalizm keynesistowski

Mianem fundamentalizmu keynesistowskiego Coddington określa pisarstwo stosunkowo nielicznej, ale wpływowej grupy ekonomistów, będących w znacznej części bezpośrednimi współpracownikami lub uczniami Keyneasa, takich jak H. Townsend, R. F. Kahn, J. Robinson, G. L. S. Shackle i B. Loasby.

W polskiej myśli ekonomicznej ten nurt keynesizmu określany jest jako postkeynesizm lub jako ortodoksyjna ekonomia keynesistowska. Fundamentalizm zajmuje radykalnie krytyczną postawę nie tylko w stosunku do neoklasyki, będącej jego antytezą, lecz także w stosunku do pozostałych zasadniczych nurtów keynesizmu.

Fundamentaliści oskarżają syntezę neoklasyczną o wulgaryzację i spłylenie keynesizmu, a J. Robinson określa ten nurt jako *bastard-keynesianism*.

¹⁷ A. Leijonhufvud, *Über Keynes und den Keynesianismus*, Köln 1973.

Zasadniczą kwestią różniącą fundamentalistów od keynesizmu mechanicznego jest stosunek do neoklasyki. O ile na gruncie keynesizmu mechanicznego teoria Keynesa traktowana jest jako szczególny przypadek teorii neoklasycznej polegający na ustalaniu się równowagi przy niepełnym zatrudnieniu, a prawo Walrasa zachowuje swoją ważność, to fundamentaliści całkowicie odrzucają tezy ekonomii neoklasycznej.

W koncepcjach fundamentalistów istnieje powszechny *consensus* co do prawdziwości tezy, że w rozwiniętej, kapitalistycznej gospodarce towarowo-pieniężnej, nie wykazującej tendencji do osiągania społecznie akceptowalnych stanów równowagi, a zwłaszcza pełnego zatrudnienia, niezdolnej do kreowania klimatu stabilnych oczekiwań oraz ograniczenia niepewności istnieje potrzeba stosowania krótkookresowej, a przede wszystkim długookresowej polityki pieniężnej, fiskalnej i dochodowej.

Dla fundamentalistów podstawowe przesłanie *Ogólnej teorii* Keynesa zawarte jest w rozdziale 12 noszącym tytuł *Stan przewidywań długoterminowych*, w którym Keynes stwierdza, że stan zaufania jest jednym z głównych czynników określających krzywą krańcowej wydajności kapitału, czyli krzywą popytu na inwestycje. Ponadto teza o niepewności i niestabilności gospodarki kapitalistycznej służy całkowicie odmiennemu niż było to w keynesizmie mechanicznym wyjaśnieniu zjawiska nieelastyczności cen¹⁸. U fundamentalistów nieelastyczność cen wynika z podejmowanych przez podmioty gospodarujące prób ustalania cen obowiązujących w pewnym ustalonym okresie, albowiem elastyczność cen pogłębiałaby jeszcze niestabilność gospodarki.

Fundamentaliści uznając potrzebę aktywnej polityki ekonomicznej przestrzegają równocześnie przed niebezpieczeństwem, jakie niesie z sobą doraźna, krótkoterminowo zorientowana polityka gospodarcza będąca sama źródłem destabilizacji i niepewności¹⁹.

Nowym elementem polityki ekonomicznej zalecanej przez fundamentalistów w porównaniu z dwoma poprzednimi nurtami jest postulat aktywnej polityki dochodów²⁰. Place i ceny traktowane są przez fundamentalistów nie jako wynik relacji między popytem a podażą na rynku czynników wytwórczych, lecz jako rezultat walki o dystrybucję wytworzonej nadwyżki ekonomicznej. Stąd zadaniem polityki dochodów staje się rozwiązanie starego dylematu stabilnych cen i pełnego zatrudnienia, tak aby walka o podział dochodów nie wyzwalała procesów inflacyjnych.

Fundamentaliści przekonani są ponadto o tym, że rozszerzanie działalności inwestycyjnej państwa nie tylko ustabilizuje oczekiwania prywatnych inwes-

¹⁸ J. Windsperger, *Erwartungen und Investitionen in Keynes Allgemeiner Theorie*, „Wirtschaft und Gesellschaft” 1983, Heft 4, s. 540–547.

¹⁹ H. Eiese, *Aspekte eines monetären Keynesianismus. Kritik der postkeynesianischen Ökonomie und Gegenentwurf*, [w:] *Postkeynesianismus*, Marburg 1987, s. 191–195.

²⁰ J. Tobin, *Keynes Policies in Theory and Practice*, „Challenge” Nov./Dec. 1983, s. 10.

torów, lecz także stopniowo wyzwoli gospodarkę kapitalistyczną z niestabilności wynikającej z podporządkowania jej dążności do kapitalistycznej maksymalizacji zysku²¹.

Fundamentaliści posuwają się do postulowania powołania w gospodarce sekretariatu planowania, który zajmowałby się polityką inwestycyjną i dochodów.

Porównanie zaprezentowanych powyżej koncepcji polityki gospodarczej zawartych w głównych nurtach myśli keynesistowskiej z dorobkiem teoretycznym Keynesa prowadzi do wniosku, że tak w keynesizmie mechanicystycznym, jak i w reduccionizmie rekonstruowanym Keynes bywa interpretowany jednostronnie lub też pewne jego tezy są pomijane inne zaś absolutyzowane. Wydaje się, że nurt określany jako fundamentalizm stanowi najbardziej konsekwentną i wierną intencjom Keynesa kontynuację jego myśli w odniesieniu do polityki gospodarczej.

4. AUSTROKEYNESIZM – ZAKOŃCZENIE

Austrokeynesizm stanowi specyficzną dla gospodarki Austrii kompozycję środków polityki gospodarczej, która stosowana była przez rząd socjaldemokratyczny w latach siedemdziesiątych i podporządkowana realizacji nadrzędnego celu, jakim było utrzymanie pełnego zatrudnienia. Od strony teoretycznej polityka austrokeynesizmu inspirowana była pracami H. Seidela, E. Novotnego i K. Rothschilda, którzy równolegle byli doradcami ekonomicznymi socjaldemokratycznego gabinetu.

Treść austrokeynesizmu konstytuowały cztery zasadnicze pakiety działań:

- antycykliczna polityka deficytu budżetowego, której celem było utrzymanie pełnego zatrudnienia;
- polityka „twardej waluty” mająca odizolować Austrię od procesów inflacyjnych rynku światowego oraz wytworzyć presję modernizacyjną;
- polityka dochodów realizowana w oparciu o instytucję partnerstwa społecznego (Komisja Parytetowa);
- oddziałująca na mikroekonomiczny proces decyzyjny państwowa polityka popierania inwestycji i eksportu.

Austrokeynesizm będąc klasycznym przykładem fundamentalizmu keynesistowskiego uznaje stabilizacyjną politykę państwa nie tylko za możliwą, ale wręcz za niezbędną, szczególnie we współczesnym świecie niepewności, nieracjonalnych oczekiwań i powtarzających się szoków egzogennych.

²¹ J. Robinson, *Die zweite krise der ökonomischen Theorie*, [w:] W. Vogt, *Zur kritik der herrschenden. Nationalökonomie*, Frankfurt 1973, s. 48–52; A. Goedler, *Die keynesianische...*, s. 42.

Według tez austrokeynesizmu zasadniczym celem polityki gospodarczej jest dążenie do stabilizacji oczekiwań, rozumiane jako stabilizacja parametrów ekonomicznych decyzji podejmowanych przez podmioty gospodarujące w celu ograniczenia ryzyka i pobudzenia inwestycji. W ramach austrokeynesizmu realizowane jest to w postaci stabilizacji cen, stabilizacji kursu walutowego i negocjacji płacowych zinstytucjonalizowanych w ramach Komisji Parytetowej.

Staje się to możliwe, gdy politykę gospodarczą traktujemy nie jako dorywczą, krótkookresową politykę koniunkturalną w oparciu o domniemane istnienie stabilnych relacji (keynesizm mechanicystyczny), lecz jako długofalową, kompleksową kompozycję środków polityki fiskalnej, pieniężnej i dochodowej, uwzględniającą zachowania spekulacyjne oraz istnienie sprzeczności interesów społecznych. W wyniku prowadzonej w ramach austrokeynesizmu polityki dochodów udaje się rozwiązać stary dylemat stabilnych cen i pełnego zatrudnienia.

Austrokeynesizm jest więc polityką wewnętrznej stabilizacji, tzn. osiągania pełnego zatrudnienia w warunkach stabilnych cen w wyniku zastosowania kompleksowego, zorientowanego długofalowo zespołu narzędzi polityki gospodarczej, które pozwalają ograniczyć immanentne niestabilności gospodarki kapitalistycznej przy współudziale wszystkich ważnych grup społecznych, co z jednej strony stanowiąc jądro keynesowskiej diagnozy i recepty rozwijane jest w nurcie fundamentalizmu keynesistowskiego, z drugiej zaś jest przesłanką sukcesów polityki gospodarczej w Austrii.

Marek Pasieka

KEYNESIAN CONCEPTS OF ECONOMIC POLICY

The paper attempts to define the Keynesian concept of economic policy and contains a general presentation of Keynesian economics including its major currents. Furthermore, the paper presents the concept of the Austrian school of Keynesianism, which is included by the author in the fundamental current of Keynesianism.